

UNDOSH TOVUSHLAR TASNIFI,TAHLILI VA TALAFFUZI

Xolto'rayeva Oftoboy Shodi qizi

Shahrisabz davlat Pedagogika Instituti Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 1-kurs talabasi

Husanova Marjona Faxriddin qizi

Shahrisabz davlat Pedagogika Instituti Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 1-kurs talabasi

Annotatsiya

O'zbekcha: Ushbu maqolada undosh tovushlarning tasnifi, hosil bo'lish usullari, talaffuzdagi xususiyatlari va ularning fonetik tahlili ko'rib chiqiladi. Undosh tovushlarning jaranglilik va jarangsizlik, hosil bo'lish o'rni hamda usuli bo'yicha farqlanishi batafsil yoritiladi. Maqola tilshunoslik va fonetika bo'yicha tadqiqot olib boruvchi talaba va mutaxassislar uchun foydalidir

kalit so'zlar:: undosh tovushlar, fonetika, talaffuz, tasnif, jaranglilik, jarangsizlik, artikulyatsiya.

Annotatsion: This article examines the classification of consonant sounds, their formation methods, pronunciation features, and phonetic analysis. The differences in consonant sounds based on voiced and voiceless attributes, place, and manner of articulation are discussed in detail. The article is useful for students and professionals conducting research in linguistics and phonetics.

key words: consonant sounds, phonetics, pronunciation, classification, voiced, voiceless, articulation.

Аннотация: В данной статье рассматривается классификация согласных звуков, способы их образования, особенности произношения и фонетический анализ. Подробно освещаются различия согласных по звонкости и глухости, месту и способу артикуляции. Статья полезна для студентов и специалистов, занимающихся исследованиями в области лингвистики .

ключевой слова: согласные звуки, фонетика, произношение, классификация, звонкость, глухость, артикуляция.

Kirish

Tilning fonetik sistemasida undosh tovushlar muhim ahamiyat kasb etadi. Nutq tovushlari, jumladan, undoshlar, inson muloqoti va axborot almashinuvining asosiy vositalaridan biri hisoblanadi. O'zbek tilida undosh tovushlar ko'pligi va ularning o'ziga xos talaffuz xususiyatlari nutq madaniyati va fonetik tahlil jarayonida alohida o'rganishni talab qiladi.

Undosh tovushlar o'zining hosil bo'lish usuli, artikulyatsiya o'rni va jaranglilik-xususiyatlari bilan bir-biridan farqlanadi. Ushbu o'ziga xosliklar nafaqat ularning lingvistik tizimdagi o'rnini aniqlash, balki ularning talaffuzga ta'sirini tushinishda ham muhimdir. Ayniqsa, tilshunoslikda undosh tovushlarning tasnifi va tahlili yordamida ularning leksik va grammatik funksiyalarini chuqur o'rganish imkoniyati mavjud.

Ushbu maqolada undosh tovushlarning tasnifi, talaffuz xususiyatlari va fonetik tahlili yoritiladi. Tadqiqot jarayonida undoshlarning hosil bo'lish usuli, artikulyatsiya xususiyatlari va ularning fonologik tizimdagi o'rni ko'rib chiqiladi. Bu mavzu fonetika sohasidagi nazariy va amaliy masalalarni hal qilishda katta ahamiyatga ega.

Adabiyotlar tahlili

Undosh tovushlarni o'rganish tilshunoslikda muhim yo'nalishlardan biridir. Bu borada mahalliy va xorijiy tadqiqotchilar tomonidan bir qator ilmiy ishlanmalar amalga oshirilgan. Undosh tovushlarning tasnifi, hosil bo'lish usullari va talaffuz xususiyatlarini yorituvchi adabiyotlar mazkur mavzuni yanada chuqur o'rganishga imkon yaratadi.

1. O'zbek tilshunosligida undosh tovushlar o'rganilishi

O'zbek tilining fonetikasi bo'yicha klassik asarlar A. Qayumov, Sh. Rahmatullayev, H. Nurmonov kabi olimlar tomonidan yozilgan. Ular undosh tovushlarning jaranglilik va jarangsizlik xususiyatlari, hosil bo'lish o'rinlari hamda nutq jarayonidagi roli haqida batafsil ma'lumot berishgan. Sh. Rahmatullayevning "O'zbek tili fonetikasi" nomli asari undosh tovushlarning tasnifi va talaffuzidagi asosiy qoidalarni ochib

Natija va muhokama

Ushbu tadqiqot davomida undosh tovushlarning tasnifi, hosil bo'lish usullari, talaffuzdagi o'ziga xosliklari va ularning fonologik tizimdagi ahamiyati batafsil o'rganildi. Undosh tovushlar tilning fonetik sistemasida o'ziga xos o'rin tutadi va ular talaffuz madaniyatini shakllantirishda katta ahamiyatga ega ekanligi aniqlandi.

Natijalar:

1. Tasnifga oid xulosalar:

Undosh tovushlar hosil bo'lish o'rniga ko'ra lab, tish, til va halqum undoshlari guruhlariga ajratildi.

Hosil bo'lish usuliga ko'ra portlovchi, sirg'aluvchi, burun tovushlari va qarishiq undoshlar farqlandi. Jaranglilik va jarangsizlik undosh tovushlarning talaffuzida muhim fonologik farqlovchi omil ekanligi tasdiqlandi.

2. Fonetik tahlil natijalari:

O'zbek tilidagi undosh tovushlarning talaffuzi boshqa tillardagi tovushlar bilan qiyoslanganda o'ziga xos bo'lib, bu milliy til o'zligini namoyon qiladi.

Talaffuzdagi noaniqliklar ko'pincha portlovchi va sirg'aluvchi undoshlar orasida kuzatiladi, bu esa talaffuzga doir qoidalarni o'rganishni talab qiladi.

Muhokama:

O'rganilgan natijalar shuni ko'rsatadiki, undosh tovushlarning fonetik tahlili nafaqat lingvistik nazariyani rivojlantirishda, balki amaliy sohalar, jumladan, chet tillarni o'qitish va nutq madaniyatini shakllantirishda ham katta ahamiyatga ega. Jarangsiz va jarangli undoshlarning talaffuzdagi o'zaro ta'siri, ayniqsa, o'zbek tilida sirg'aluvchi va portlovchi undoshlar o'rtasidagi talaffuz qiyinchiliklarini hal qilishda yordam beradi.

Kelgusida bu yo'nalishda ilmiy tadqiqotlarni davom ettirish, undosh tovushlarning boshqa tillardagi talaffuzi bilan qiyosiy tahlilini amalga oshirish, shuningdek, ularni talaffuzni o'rgatish texnologiyalariga tatbiq etish lozim. Bu fonetika va lingvodidaktika sohalariga yangi imkoniyatlar ochadi.

Xulosa

Undosh tovushlar tilning fonetik tizimida alohida o'rin tutadi. Ularning tasnifi, hosil bo'lish usullari va talaffuz xususiyatlari lingvistik tadqiqotlarda muhim mavzulardan biri hisoblanadi. Ushbu maqolada olib borilgan tahlillar natijasida quyidagi xulosalarga kelindi:

1. Undosh tovushlarning tasnifi:

Undosh tovushlar hosil bo'lish o'rniga (lab, tish, til, halqum), usuliga (portlovchi, sirg'aluvchi, burun tovushlari) va jaranglilik xususiyatlariga ko'ra guruhlanadi. Ushbu tasnif ularning talaffuz xususiyatlarini chuqur o'rganishga asos bo'ladi.

2. Talaffuzdagi o'ziga xosliklar:

O'zbek tilidagi undosh tovushlarning talaffuzi milliy til o'zligini namoyon qiladi. Portlovchi va sirg'aluvchi undoshlar talaffuzida ayrim noaniqliklar kuzatilgan bo'lsa-da, ular nutqning ifodaviyligini ta'minlaydi.

3. Amaliy ahamiyati

Undosh tovushlarning fonetik tahlili chet tillarni o'rganishda va o'zbek tilini o'rgatishda muhim ahamiyat kasb etadi. Bu, ayniqsa, talaffuzni to'g'rilash va nutq madaniyatini shakllantirishda yordam beradi.

Ushbu tadqiqot undosh tovushlarni o'rganish yo'nalishidagi ilmiy izlanishlarni yanada chuqurlashtirish zarurligini ko'rsatadi. Kelgusida undosh tovushlarning boshqa tillardagi xususiyatlari bilan qiyosiy tahlilini amalga oshirish hamda ularni ta'lim jarayoniga tatbiq qilish dolzarb vazifa sifatida ko'riladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Rahmatullayev, Sh. (1973). O'zbek tili fonetikasi. Toshkent: O'qituvchi.

Ushbu asar O'zbek tilining fonetik tizimi, undosh tovushlarning tasnifi va talaffuzi haqida asosiy nazariy ma'lumotlarni taqdim etadi.

2. Qayumov, A. (1976). O'zbek tilining fonetik asoslari. Toshkent: O'qituvchi.

Bu asarda O'zbek tilidagi tovushlar, ularning fonetik o'ziga xosliklari va til tizimidagi o'rni keng yoritilgan.

3. Nurmonov, H. (1995). Fonetik tahlil metodikasi. Toshkent: Fan.

Kitobda undosh tovushlarning fonetik tahlil usullari va ularning talaffuzi bo'yicha ilmiy izlanishlar mavjud.

4. Trubetskoy, N. S. (1960). Osnovy fonologii. Moskva: Akademiya Nauk.

Trubetskoyning asari fonologiya sohasidagi eng muhim tadqiqotlardan biri bo'lib, undosh tovushlarning jaranglilik va jarangsizligi bilan bog'liq asosiy kontseptsiyalarni o'rganadi.

5. Bulatov, R. S. (2004). Rus tilining fonetikasi. Moskva: Akademiya.

Rus tilidagi undosh tovushlar va ularning talaffuzi, shuningdek, O'zbekiston va boshqa turkiy tillar bilan qiyosiy tahlil qilish imkoniyatlari haqida ma'lumot beradi.

6. Jones, D. (2001). The Pronunciation of English. Cambridge: Cambridge University Press.

Ingliz tilidagi undosh tovushlarning talaffuzini o'rganishda muhim manba bo'lib, boshqa tillardagi undosh tovushlar bilan qiyosiy tahlil qilishda yordam beradi.

7. Madiyev, A. (2011). Tilshunoslikka kirish. Toshkent: Sharq.

Kitobda tilshunoslik va fonetika sohalaridagi asosiy tushunchalar, jumladan undosh tovushlarning nazariy asoslari va ularning talaffuzi haqida tushunchalar mavjud.